

ПОЗОРИШТЕ

из туђине

(„На летовању“ Максима Горког у Југословенском драмском позоришту)

Импонује начин на који се Егон Савин развија у једног од водећих београдских па и југословенских редитеља. Он не избегава ни најтеже задатке, сазрева из године у годину, одређује се да буде протагонист позоришта с којим се све ређе срећемо, које је у исто време и веома рафинирано естетског станоштва и заокупљено значајним идејама, не устезе се да непосредно и природно говори о трагичности људске судбине. Један од најкрупнијих корака на том путу је представа на којој се од прошле недеље приказује комад Максима Горког „На летовању“.

Савин је драстично скратио текст тог комада, свео његово приказивање на непуну два сата, а да при том није изоставио ништа битно, није оштетио целину оригинала. Оно што редитељ жели да саопшти о животима јунака драме, али и о нашем властитом искуству, врло је једноставно: он нам, као да је пред њим неки од Чеховљевих комада, каже да су људи осуђени на неуспех и усамљеност, да нису у стању да се одрже у присној близини једни поред других. Њихова лична драма је у томе што се и не боре и не бране, нису чак ни побеђени, већ полако нестају, лагано тону у својој свакидашњици без много догађаја и имало наде. Они, у ствари, стрпљиво подносе, трпе своју судбину која се, уместо правом катастрофом, окончава разочарањем или, што је још горе, мирењем с безизлазном ношћу.

То искуство Савин преноси у представу чија организација умногоме подсећа на композиције са импресионистичких слика. Значајни делови радње, која је, иначе, сведена на низ изолованих ситуација без разрешења, чији је карактер такав да непрестано имамо утисак да гледамо нешто што се случајно догодило, случајно начуло, померају се ка ивици позорнице, према полукружном белом зиду, према неком коначном хоризонту. Тако се постиже ефекат да се призори неочекивано и нагло прекидају, самовољно завршавају, да јунаци нису у стању да искораче из света у који су заточени. Тиме се још више наглашава бесмисленост, безначајност њихове нервозе, узнемирености, њихових поступака, скреће пажњу публике с видљивог на невидљиво, на оно што се збива у дубинама људске душе.

Да би то постигао, Савин бира глумце који су у стању да у магновењу осветле људски карактер, да од крокија створе живе, пунокрвне људе. Он се првенствено ослања на једну младу глумицу, Варју Букић, и два глумца из старије, проверене генерације, на

Милоша Жутића и Војислава Брајовића, на оно што су они у том погледу у стању да постигну. Око њих кружи читаво мало сазвежђе ништа мање уверљивих, ништа мање живих ликова зналачки обликованих од Маје Димитријевић (Марија Јвовна), Мирјане Вукојичић (Олга), Ђиљане Међиши (Јулија), Предрага Лаковића (Двотачка), Танасија Узуновића (Петар Суслов), Радослава Миленковића (Павле Рјумин) и Драгана Петровића (Влас). Али, ма колико њихов удео у представи био велик, њену кичму ипак чини оно што се одиграва између Варваре, Сергеја Басова и Јакова Шалимова, што нас обавезује да видимо шта пружају глумци који тумаче баш те ликове.

Зато што играју патетичне људе и Букићева (Варвара) и Жутић (Басов), и Брајовић (Шалимов) ослобађају свој глумачки израз сваке патетичности, сабијају људске емоције некако унутра, проналазе начин да их посредно покажу. У Варвари, тако, има нечег месечарског, и леда и ватре, извесне загледа-

ности преко људи у недокучиву даљину; то је мила девојка, готово без темперамента, преко чијег лица тек с времена на време прелизи понеки једва видљив грч, чије око изненада заискри да би се најавестило шта се одиграва у њеним грудима.

Басов се, опет, скрива иза маске циничног комедијанта, иза неодређеног осмеха, иза симулиране супериорности, али нервоза која га повремено обузима открива да је свестан свог положаја, неизлечиве паралисаности снаге своје воље, да зна да је жалов и бесплодан. Та жаловост, помешана са скривеном унутрашњом муком, још јаче проговара из Шалимова, који, у почетку, делује полетно, чак самоуверено, а потом, када се радња развије, корача преко позорнице с муком, као да иде кроз воду, допушта да наслутимо да једва излази на крају с јадом и чемером који су га одавно обузели.

Има још нешто у Савиновом приступу Горком што заслужује највеће поштовање. Он јавно поставља питање с којим су се многи од нас суочавали увек када су гледали руске драме из предреволюционарног периода: зар је могуће да такви генијални писци какви су били Чехов или Горки нису предосетили, у чему ће се у скорој будућности окончати сан о новом човеку, о новом животу? Савин, штавише, сугерира да су они, уместо што су критички преиспитивали руску интелигенцију из тог раздобља, морали да виде у истањености њених нерава, у њеном осећању за метафизичке проблеме не знак декаденције, већ врхунац једне аутентичне цивилизације, једне аутентичне културе. И то чини у изузетно сугестивној позоришној форми.

Када представа почне, поборница подсећа на унутрашњост дрвеног руског летњиковца у којем су ненадно израсле младе, витке брезе, испред којег су, у лакој нереди, расути старински бокали с вином, китњасте гасне лампе, скупоцене посуде за воће. У том простору, у првих седамдесетак минута, Савин рекапитулира интимну драму једног слоја рафинираних људи, који се мимоилазе и са другима и са собом, који не успевају да буду што јесу, који су дубоко узнемирани открићем да је живот бесциљан.

У наставку, који траје једва нешто више од четврт сата, Савин показује где се окончава живот те драгоцене људске врсте, где метафизичка питања постају одиста излишна: у

гулагу. Тада су са позорја збивања ишчезле брезе; оне су посечене и сложене као непотребан декор у дну сцене, у чијем углу пламти инфернална ватра у једном лименом бурету док они исти префињени људи, огрнути шаторским крилима, обезличени и претворени у нестварне сенке, негде у туђини, механички оживљавају осећања која су их толико мучила у прошлости.

То је, укратко, представа у којој је глума одлична, логично ситуирана у сценски простор, који, према замисли Миодрага Табачког, ненаметљиво наглашава поетску, симболичку димензију приказаних догађаја, у коју узбудљива музика Ксеније Зечевић уноси и један меланхолично-драматичан малеровски тон без којег гледаочев доживљај не би био потпун.

■ ВЛАДИМИР СТАМЕНКОВИЋ

ПУТОПИСИ

трагање за
Духовном
Домовином

(Ребека Вест: Црно јагње и сиви соко, превео Н. Кољевић, БИГЗ, „Свјетлост“, Сарајево 1989)

Чини се несхватљивим што је путопис Црно јагње и сиви соко, у којем је Ребека Вест Југославију напосто *опјевала*, морао чекати дебелих 48 година да се напоскон појави на нашем језику. Чудно је да безмјерно самољубиви Југословени одавно нису превели књигу која би им могла послужити као разлог више за уверење да су најважније људство у Европи. Преводило се ко год се у иностранству ма и накашљао о нама, а пролазило се, као крај турског гробља, поред књиге која значи најдубљу ријеч икада казану устима једног извањаца о нашој култури, наравима, историји, крајолицима... Обасути смо бивали сличним штивима из пера и кучога и репатога а никаквог поњатија нисмо имали о делу које је, понајприје, блиставо написано, а потом и просвијетљено, тако рећи у сваком свом ретку, таквом љубављу за Југославију да нам, упркос свим рационалним објашњењима, оволико одушевљење ипак остаје загонетно.

Црно јагње и сиви соко иде у дјела која значе суму могућности једног писца. Само се једном посрећи књига написана цијелом тежином људског, духовног и обликовног искуства ауторовог. Књига која је плод тоталне будности пишевог бића. Чудесно је да је овај пут баш Југославија дигла на ноге свеколике умне и творачке силе у једној енглеској списатељици. У овој књизи се страшно надмећу и узајамно надахњују *приповједач* који из стварности кроз коју путује непогрешно издваја најбитније детаље и од њих склапа узбудљиве књижевне призоре, *мислилац* не свакидашњег ума који из виђеног и доживљеног извлачи раскошна медитативна повјесна и *историчар* који се отискује унатраг низ воду једног догађаја „све до његовог извора“, тако да садашњи тренутак раскрива своју богату „геологију“ и, смјештен у најшири временски обзор, објављује своје крајње људско и духовно значење. У резултату смо добили штиво велике густине и пунине, чему је морао допринијети и путопис као најизразитији *крижанац* међу књижевним облицима који с лакоћом успијева да „свари“ најразноврснија искуства због тога што „подноси“ најразличитије обликовне поступке,

4. фебруар 1990. — НИН